

Theodoxus prevostianus C. Pfeiffer, 1828 hidroökológiai viszonyainak változása a kácsi élőhelyen

Ötvös Sándor & Varga János

Abstract: *Change of the hydro-ecological conditions of the Theodoxus prevostianus on habitat Kács (Hungary).* The authors of this study are analysing the effects of the anthropogenic interventions (watercourse-alterations) at the last Hungarian habitat of *Th. prevostianus*, focusing on the size and spatial differentiation of the species' population. The also study involves further information on the habitat-requirements and physiological characteristics of the species.

Keywords: Mollusca, Ecology, Temperature of the water, Flow conditions.

Bevezetés

A malakológiai szakirodalmak a védett, Vörös Könyves, *reliktum endemizmus*, a fekete bödöncsiga (*Th. prevostianus*) már csak igen kis számban előforduló lelőhelyeinek folyamatos csökkenéséről adnak számot.

A korábban ismert hazai és európai élőhelyeinek jelentős részéről, Tata – Fényes-források, Sály – Lator-Vízfő-forrás, Hejő-patak, Miskolctapolca, Diósgyőr – Vár-forrás, Budapest – Római-fürdő, Püspökfürdő és Robogány (Románia), Popsused és Velika (Horvátország) a faj napjainkra már kipusztult (Fehér, Z. et al. 2007, Fehér, Z. et al. 2011). Ezért különösen fontos, hogy a még meglévő egyetlen hazai, Kács területén megmaradt populációja kiemelt figyelmet kapjon.

A kácsi-lelőhelyen 2006-ban és 2007-ben végzett vizsgálatainkat követően, a Kácsipatak szakaszán jelentős változások történtek (mederszélesítés, medermélyítés, mederkotrás), melyek indokoltta és szükségessé tettek egy újabb terepi felmérést. A megismételt vizsgálatok, a négy évvel ezelőtt kijelölt mintavételi területen, a kácsi-forrásterület tájékára, illetve az azt követő Kácsipataknak a kifolyótól mért közel 1 km-es szakaszára terjedtek ki.

A kácsi lelőhelyen végzett eddigi vizsgálatokból megállapítható volt, hogy a *Th. prevostianus* a mintavételi terület eltérő élőhely-foltjain (langyos- és hideg forrás-ág, a pataknak a település területére eső része) alkot (illetve alkotott) változó nagyságú állományokat, és ezek az élőhely-foltok időben átrendeződtek (Lukács, D. 1957, Varga, J. et al. 2006, 2007). Az élőhely-átrendeződések a faj lelőhelyének egyes részein részleges, más zónáiban pedig teljes kiterjedésűeknek tekinthetőek, vagyis a kácsi-lelőhelyen a faj térbeli eloszlása időben változik. A *Th. prevostianus* térbeli eloszlás-változásának legszembetűnőbb megnyilvánulása, hogy a Lukács Dezső (1957) által leírt hideg-forráság „tömeges” fekete bödöncsiga populációja nagymértékben lecsökkent, s napjainkra már csaknem teljesen kipusztult.

Célunk volt továbbá a populáció állományának megismételt felmérése, a lelőhelyen végrehajtott beavatkozások hatásának elemzése, a populáció állomány nagyságának, a lelőhely állapotváltozásának nyomon követése, illetve további adatok szolgáltatása a faj élőhely-igényeinek (térbeli differenciálódás, vízhőmérséklet, áramlási viszonyok) mind jobb megismeréséhez.

Anyag és módszer

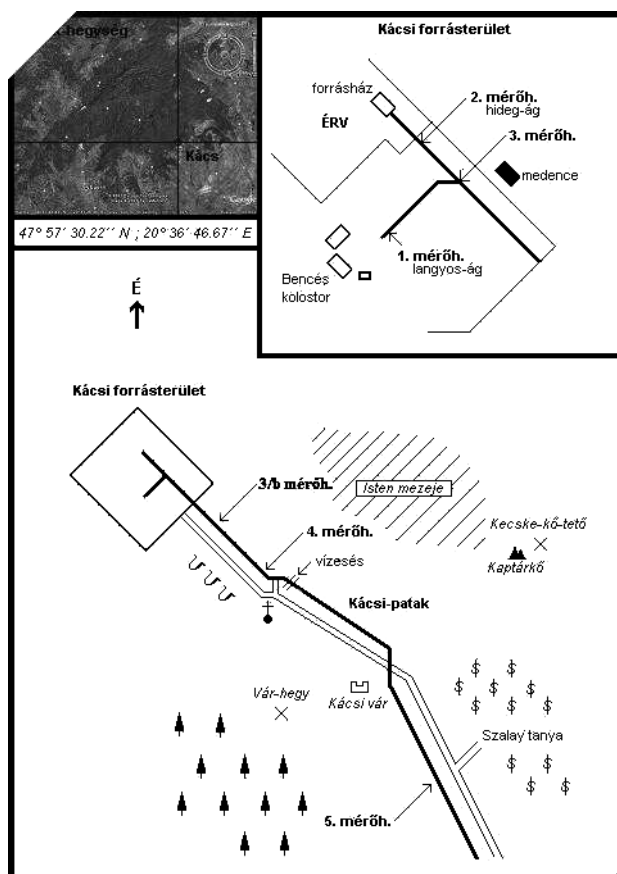
A vizsgálatok megkezdése előtt állapotfelmérését végeztünk, vagyis a kácsi-lelőhelyen végrehajtott környezeti változtatások írásos, valamint fotók által rögzített dokumentációját készítettük el.

A *Th. prevostianus* mennyiségi és térbeli eloszlási viszonyainak vizsgálatára, a korábbi felméréseinkkel megegyező, illetve új gyűjtőhelyeket, mérőhelyeket jelöltünk ki (1. ábra).

Az egyedszám alakulását a korábbi vizsgálat során, a kihelyezett kvadrátban cenzussal, egyenkénti számolással végeztük. A pontosabb adatok érdekében a vizsgálat megismétlése folyamán két kvadrát került kihelyezésre, melyek egyedszámait digitális fotókon rögzítettük.

A forráskifolyóhoz, a folyásiránnyal merőlegesen pozícionált mesterséges, 25×25 cm-es – világos színű – kőlapkvadrátokat helyeztünk el ismételten, hogy ezen, ennek benépesülési intenzitását tanulmányozhassuk a megváltozott körülmények között is.

A víz kémiai-fizikai tulajdonságait, továbbra is kizárólag csak a fekete bödöncsigára gyakorolt hatásait befolyásoló tényezőkre kiterjedően elemeztük (szakirodalmi forrásokra és vizsgálataink eredményeire alapozva).

1. ábra: A vizsgált mérőhelyek területi elhelyezkedése /Spatial situation of the test points/ (Ötvös, 2010)

Vizsgálati eredmények

A faj térbeli eloszlás-változása a kácsi-lelőhelyen

A forrásterületen (1. ábra) végzett négy évvel ezelőtti megfigyeléseink során, stabil *Th. prevostianus* populációt regisztráltunk a faj élőhelyeként nyilvántartott Kácsi-langyoságban, és azt követően a Kácsi-patak 800 m-es szakaszán. Mindenképpen megjegyzendő, hogy a 22 °C-os forrás feketecsiga állományának lelőhelyét, a magántulajdon oltalma mentette meg az elmúlt időszak nagyméretű mederkotrásaitól.

Nem ilyen kedvező azonban a helyzet a *Th. prevostianus* kácsi-lelőhelyeinek más szakaszain. Az elmúlt négy évben, az élőhely-változások háttérében *antropogén* és természeti eredetűek egyaránt fellelhetőek.

A Kácsi-patak község területére eső részén, 2007-ben a teljes patakszakaszt érintő, 2010-ben pedig bizonyos szakaszaira kiterjedő, meder-mélyítési és meder-szélesítési munkálatokra került sor, amit az tett szükségessé, hogy nagyobb víztömeg befogadására kellett alkalmassá tenni a patakat.

A patak medrének rendezését az elmúlt év (évek) kiemelkedően magas csapadékvíz-mennyisége tette indokolttá, ami nem hagyta érintetlenül a fekete csiga kácsi-lelőhelyeit sem. A nagymennyiségű csapadék, a langyos forrás eredeti vízhozamát és víztömegét jelentős mértékben megváltoztatta. Csapadékosabb periódusokban, a korábbi időszakokban mért 44 l/s vízhozamot (Savanyú, K. et al. 1986, Varga, J. 2006),¹ alkalmanként még a mértéktartó becslések szerint is akár 15-20-szorosára növelte. Ez a víztömeg a langyos-forráságban a forrásterülettől 500 m-re ÉNy-ra, oly mértékben áztatta át a talajt, hogy annak egy jelentős szakasza leszakadva a patakba került, s a langyos-ágban 30-50 cm-es rétegben ülepedett ki. (Fehér, Z. et al. 2011) Az üledék lerakódása ezeken a részeken megszüntette a fekete bödöncsiga élőhely-igényeihez feltétlen szükséges szilárd, köves aljzatot. Hozzávetőleg, csak ezen a 100 m-es disztancián, az előzetes 2006-os mennyiségi vizsgálatainkra alapozva 800 000–1 000 000 egyed pusztulhatott el, ami a langyos-forrás összegyedszámának 99%-a.

A langyos-forráságban az állomány térbeli eloszlása is megváltozott. A megmaradt fekete bödöncsiga állomány (kb. 1-2 ezer egyed), a forrást oldalról gyarapító három érszerű hozzáfolyás kis kiterjedésű, az ülepedés által kevésbé (vagy nem) érintett beugró torkolati szakaszában telepedett meg és nyert menedékhelyet. Ide került kihelyezésre 2 db kőlapkvadrát (1. mérőhely), melyen a benépesítés intenzitásából és a kőlapkvadrátokon megtelepedő csigák egyedszámából próbáltunk következtetni a káros hatásra lecsökkent állomány nagyságára az elfoglalt és kialakult új élőhely-szakaszon.

A két vizsgálat éves ciklusa között időbeli eltérés mutatkozik (2006. febr.-máj. / 2010 ápr.-szept.), amit az eredményezett, hogy az iszaplerakódás az elmúlt év 4. hónapjában történt (1. táblázat).

A korábbi vizsgálatok alapján egy 25×25 cm-es nagyságú felület (kőlapkvadrát mérete) kb. 400-600 db csiga számára nyújtott megtelepedési lehetőséget. Ezt az egyedszámot 11 hét

---

¹ Az egy alagútból kilépő langyos-forrás ellenkező oldala éppen egy száraz-ér befogadója, mely a hegyekben összegyűlt csapadék- és téli olvadékvíz levezetője. Maga a langyos-forrás az alagút oldalfalában ered, mely egyben a felszínen ráépített Bencés kolostor Tükör-fürdő medencéjének vizét vezeti le.

1. táblázat: A fekete bödöncsiga benépesülési intenzitása mesterséges felületen
 /Settlement intensity of *Th. prevostianus* on artificial habitat/
 1. mérőhely

2006			2010			
	°C	db		°C	db	db
II. 5.	21,2	–	IV. 25.	22,1	–	–
II. 12.	21,3	1	V. 1.	21,5	8	41
II. 19.	21,3	19	V. 8.	21,9	32	38
II. 26.	21,4	64	V. 15.	21,9	27	44
III. 5.	21,3	346	V. 22.	21,4	24	28
III. 12.	16,0	–	V. 29.	21,8	26	21
III. 19.	16,3	–	VI. 12.	22,1	29	14
III. 26.	21,3	141	VI. 26.	21,4	16	17
IV. 2.	21,2	362	VII. 3.	22,1	14	18
IV. 9.	21,2	556	VII. 17.	22,1	18	20
IV. 16.	21,2	593	VII. 31.	21,9	19	25
IV. 23.	21,4	603	VIII. 14.	22,0	19	24
IV. 30.	21,7	502	VIII. 21.	22,1	22	25
V. 7.	21,7	453	IX. 4.	22,0	32	21
V. 14.	21,3	591	IX. 17.	22,1	40	32

alatt érte el a faj (603 db), de érdemes figyelembe venni, hogy a márciusi hónap olvadékvizeinek beáramlása megszakította a folyamatot, késleltette a mesterséges felület telítettségének kialakulását.

A megismételt vizsgálat során az eredmények arról tanúskodtak, hogy egy-egy kőlapkvadráton 2010-ben már csak átlagosan 15-30 egyed telepedett meg, ráadásul a második héttől kezdve számuk kisebb ingadozásoktól eltekintve már nem változott, így a korábban jellemző folyamatos növekedési tendenciát sem lehetett kimutatni (1. táblázat). Vagyis, a langyos-forrás és langyos-forráság területén kedvezőtlen változások történtek, a gyakrabban ismétlődő nagyobb vízhozamot követő iszaplerakódás és aljzat megváltozása következtében.

Az iszaplerakódás a langyos- és hideg források összefolyását (3. mérőhely – 1. kép), valamint a patakmeder további részeit is érintette. A két forráság hidrológiai viszonyai eltérnek egymástól. A hideg-forrásnak jóval nagyobb vízhozama (80 l/s, Savanyú, K. et al. 1986) és áramlási sebessége többszörösen meghaladja a langyos-forrását. Ezek hatására innen a felesleges hordalék néhány héten belül kimosódott, anyaga csak a patakmeder medenceszerűen kiöblösödő részein ülepedett le.

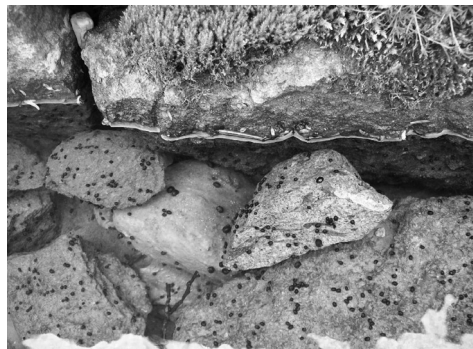
A lelőhelyen a Kácsi-patak malomig terjedő szakaszán 2010-ben mederkotrást végeztek, amely tovább „tizedelte” a *Th. prevostianus* állományát.² Itt figyelhető meg a legjelentősebb állomány nagyságbeli változás a kácsi-lelőhely vonatkozásában. A Kácsi-patak teljes hosszában korábban tömegesen előforduló faj, jelenleg csak egy 100-150 m-es mederrész szűk, partmenti oldalában maradt meg (3/b mérőhely – 2. kép), illetve csupán néhány szigetszerű

² Itt megjegyzendő, hogy a műveletre mindenképpen szükség volt, ugyanis a meder méretei nem bírták a többletterhelést, s jelentős károkat okoztak a község belső területein is.

előfordulása figyelhető meg a vizsgált terület utolsó néhány tíz méterén (4. mérőhely). Megállapítható tehát, hogy a patakmeder indokoltnak tartható (a település biztonsága érdekében megvalósított) átalakítása nagymértékben megváltoztatta a faj élőhelyét és igen jelentős állományvesztést okozott.

1. kép: 3. mérőhely
A langyos- és hideg-forrás összefolyása
/Intersection of cold and warm springs/

2. kép: 3/b mérőhely
A fekete bödöncsiga tömeges megjelenése
/Mass appearance of *Th. prevostianus*/

Lukács Dezső 1957-es vizsgálataiban során a 15–16 °C-os kácsi hideg-forrásból (korábbi irodalmak ennél alacsonyabb hőmérsékletekről is tanúskodnak innen: Legányi F. 1927, Csörnyei S. 1953, Almássy E. 1954) még tömegesen gyűjtötte a fekete bödöncsigát.

A 2006-os adatok alapján, az 1-es mérőhelyen (langyos-forrás-ág) max. 603 db, a langyos-hideg forráság összefolyása (3-as mérőhely) max. 284 db és a kácsi-patak alsó szakaszán (4-es mérőhely) max. 417 db egyedét regisztráltunk. Az állomány nagyságok különbségeiből az volt megállapítható minden mért időpontban (febr.-máj.), hogy a langyos- és hideg ág összefolyásánál kisebb állomány él (sőt kisebb foltokban teljesen eltűnik), mint a langyos-forrásban, illetve a Kácsi-patak alsóbb zónájában.

A 2006-os felmérés alkalmával mindössze csupán két egyedét találtunk a hideg-ág teljes, kb. 100 m-es szakaszán. Jogosnak tűnik a felvetés egyrészt, hogy mivel magyarázható a faj Lukács Dezső 1957-es felmérésehez viszonyított drasztikus állomány-nagyság csökkenése és térvesztése, másrészt, minek köszönhető, hogy a korábbi (2006, 2007) és a megismételt vizsgálati idő (2010) között, ha csak néhány tíz egyeddel is, de mégis csak spontán módon lassan újra növekszik a hideg-forráság *Theodoxus* állománya. Vagyis a hideg forrás-ágban a faj területfoglalására vonatkozóan kedvező változásokat figyelhetünk meg.

A hideg-forrásban található kövek vöröses-rozsdabarna felülete igen szembetűnő, mely valamilyen oldásos folyamat eredményére engednek következtetni. (1. kép). Az 1972-ben történt forrásfoglalás és a lakossági ellátás igényeink kielégítésére telepített vízmű, a víztisztítási eljárások alkalmazását vontatta maga után, mely a korabeli módszerek szerint „hypo-adagolást” jelentett (www.ervrt.hu). Feltételezésünk szerint, ennek köszönhető a hideg-forráság *Th. prevostianus* állományának az elmúlt évtizedekben, a szinte már eltűnéssel fenyegető egyedszám csökkenése. A víztisztítási eljárások kedvezőtlen hatásaira utal az is, hogy a patak alsóbb szakaszai felé a langyos-forrás csatlakozásától a víz felhígul, az oldódás hatá-

sát jelző vöröses-rozsdabarna felületű kövek mennyisége is határozottan csökken, a fekete bödöncsiga állomány nagysága pedig ismét határozottan növekszik.

Napjainkra a víztisztítási eljárások jelentős mértékben módosultak, s információink szerint a vízműből kikerülő felesleges víz, káros anyagokat már nem tartalmaz. Talán ennek is köszönhető, hogy a fekete bödöncsigák lassú térhódítást mutatva ismét megjelentek a hideg-forráság kizárólag most már szennyeződéstől mentes, tiszta kövein.

Vízhőmérséklet

A vízhőmérséklet elterjedést befolyásoló hatásának tanulmányozására kísérleteinket jelenleg is folytatjuk. A hideg-forráság partoldalában egy kavicsréteggel feltöltött (a feliszaposodás elkerülése érdekében) szigetet alakítottunk ki, melyet elválasztottunk a főfolyástól, csökkentve ezzel az áramlás sebességét, de megőrizve annak hőmérsékletét. Ezt követően a 22 °C-os vízhőmérsékletű 1-es mérőhelyről és a 17 °C-os vízhőmérsékletű 4-es mérőhelyről származó csigákkal benépesített köveket helyeztünk el ebben a kavicságyban, s figyeltük a csigák viselkedését. (Megjegyzés: a kialakított kísérleti helyszínen a vízhőmérséklet 16–17 °C). A két különböző hőmérsékletű mérőhelyről történő betelepítéssel lehetőség nyílt a csigák aktivitásának összehasonlítására. (3. kép)

3. kép: A hideg-forrásban kialakított mesterséges vizsgálati helyszínre betelepített fekete bödöncsigák
Theodoxus prevostianus based in the artificial cold-spring test point/

A többszöri kontroll után elmondható, hogy a különböző vízhőmérsékletű mérőhelyről áttelepített csigák egyedszáma szinte alig csökkent. Különbség mutatkozott viszont az eltérő hőmérsékletű vizekből származó csigák viselkedése között. A 22 °C-os forrás csigái (1. mérőhelyről áttelepítettek) azonnal aktív mozgásba kezdtek. Viszonylag gyorsan „szétzóródtak”, a szomszédos köveken, kavicsokon, a benyúló növényzet levelein egyaránt megtelepedtek, de a kijelölt területet nem hagyták el. [Ugyanezt tapasztaltuk 2006. márciusában is, amikor

a hirtelen jött olvadékvíz közvetlenül a langyos-forrás kifolyójánál (1. mérőhely) 5-6 °C-kal lehűtötte a forrásvizet és a kísérleti helyhez hasonló hőmérsékletűvé vált a víz].

A 4-es mérőhelyről betelepített egyedek viszont passzívan, viselkedtek. Helyüket nem, vagy szinte alig változtatták meg, nem szóródtak szét, sőt még most is betelepítésüket megelőzően elfoglalt „saját” köveiken találhatók.

A korábbi szakirodalmak a langyos és meleg forrásvizeket, mint kizárólagos élőhelyet említik a fekete bödöncsiga számára. A kácsi hideg-forrás, a Sály Lator – Vízfő-forrás (15 °C) egykori élőhely,³ valamint a szlovákiai Bélai-Mészalpok és a romániai Kelemen-havasok (kizárólag irodalmi adatok alapján, Bartha, F. et al. 1971) hideg vizes egykori lelőhelyei is arról tanúskodnak, hogy alacsonyabb hőmérsékletű vizekben is megtalálja életfeltételeit a faj.

A 4-es mérőhelyen, a léghőmérséklet évszakos változása jelentős mértékben befolyásolja a víz hőmérsékletét. A víz hőmérséklete itt – a langyos- és hideg-forráság egész évben kiegyenlített hőmérsékletéhez viszonyítva – nagyobb mértékben ingadozik. A nyári időszak 20-21 °C-os vize a téli időszakra fokozatosan 16 °C körüli hőmérsékletre csökken. A csigák itt, a nyári időszakban a langyos-forráság, a téli időszakban a hideg-forráságra jellemző víz-hőmérsékleti körülmények között élnek. A faj valószínűsíthetően „akklimatizálódott” ezekhez a körülményekhez. A már korábban említett közvetlen hőmérsékletváltozás hatásaival szemben, ezen a szakaszon semmilyen helyváltoztatást (térbeli eloszlás-változást) nem véltünk felfedezni a populáció itt élő egyedein.

Áramlási viszonyok

A fentiekben bemutatott megfigyelések és vizsgálatok alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy a Kácsi-forráscsoport hideg-ágán a vízkémiai tulajdonságok, illetve – bizonyos korlátok között – a vízhőmérséklet nem valószínűsíthető közvetlen megtelepedést akadályozó tényezőnek, hiszen ha lassan is, spontán módon újra kezd benépesülni a hideg-forráság. Beigazolódni látszik azon 2006-ban tett feltevésünk, hogy az áramlási viszonyoknak is szerepe lehet a fekete bödöncsigák sikeres megtelepedésében.

Lukács Dezső korabeli vizsgálatai során vízsebesség adatokat is rögzített, melyet újonnan elvégezve, így 50 évvel később mi is hasonló értékeket kaptunk (L. D.: 5.2 cm/s, 16.66 cm/s, 33 cm/s). Mind a langyos-forrásban, s mind a Kácsi-patak további szakaszain ezek az értékek határozottan kisebbek. Ezek alapján úgy feltételezzük, hogy az elmúlt fél évszázad során a kácsi-lelőhelyen a fekete bödöncsiga, a víztisztítási eljárások által nem érintett lassúbb víz-áramlású élőhelyeket foglalta el, és ezért alakultak ki itt erősebb állományai.

Mint korábban utaltunk rá, a *Th. prevostianus* lassú újra betelepülése figyelhető meg a hideg-forrásban, kis mértékben még a legerősebb sodrású mederszakaszra kitterjedően is. Annak, hogy a hideg-forráságban ez csak lassan valósulhat meg, egyik oka lehet, hogy itt a víz sodrás erősebb, mint a langyos-forráságban. A másik ok, az eltérő hőmérsékletű vizekben megfigyelhető eltérő viselkedésben rejlik. A fekete bödöncsiga területfoglalása a magasabb vízhőmérsékletű langyos-forráságban sikeresebb, mivel itt aktívabban viselkedik.

Jelen bemutatott vizsgálataink a 2010-es év április-szeptember időszakára vonatkozó állapotokat tükrözik. A fent jelzett környezet- és élőhelyváltozások hatására, mindenképpen

---

³ Ezen az egykori lelőhelyen 1973-ban szintén vízmű telepítése történt.

szükségesnek tartottuk a továbbiakban is nyomon követni a populáció méretének változásait. Ennek érdekében 2010 őszétől a megfelelő élettér kialakulását elősegítő, valamint a faj visszatelepülését célzó munkákat végeztünk a langyos-forrásban, melyet rendszeres és részletes ellenőrzéssel diagnosztizálunk.

Összefoglalás

A Kácsi-langyos-forrás és Kácsi-patak fekete bödőncsiga populációjában az elmúlt években, antropogén és természetes folyamatok eredményeként jelentős térbeli differenciálódás ment végbe. A faj továbbra is igen jól megtalálja életfeltételeit a vizsgált területen, viszont az új információk tükrében kijelenthető, hogy maga az élőhely vált-válhat a *Th. prevostianus* számára instabillá a közeljövőben. Elmondható, hogy a négy évvel ezelőtti és a jelen vizsgálatok összehasonlításával, igen nagyméretű egyedszám csökkenést diagnosztizáltunk, melynek térbeli faktorai is megváltoztak. Jelenleg a fekete bödőncsiga a langyos-forrás és a Kácsi-patak csak igen behatárolt részein fordul elő. A populációnövekedés feltétele, a lerakódott nagy mennyiségű iszapos hordalék kimosódása, az élettérként szolgáló minél nagyobb szilárd felületek megtisztulása.

A terepi megfigyelések, vizsgálatok és szakirodalmi adatok alapján feltételezzük, hogy a hideg-forrásban korábban tömeges *Th. prevostianus* élőhely vesztése a 70-es években megépített vízmű tisztítási eljárásainak köszönhető. Véleményünk szerint, a több évtizedes tevékenység hatására a feketecsiga kizárólagosan a langyos vízhez és kisebb áramlási viszonyokhoz alkalmazkodott. Kísérleteket végeztünk a tekintetben, hogy a vízhőmérséklet és -sebesség megváltoztatásával, milyen reakciókat váltunk ki mintafajunkon. Tulajdonképpen nem tettünk mást, csak az 50 évvel ezelőtti hideg-forrásbéli élőhely-igényeit rekonstruáltuk a fekete bödőncsigának. Az eredmények arról tanúskodnak, hogy a jelenleg szelektáló hatással bíró alacsonyabb vízhőfokhoz és nagyobb sodrásviszonyokhoz való alkalmazkodás lehetősége adott, s hideg-forrásbéli megtelepedése nagymértékben az idő függvénye.

Köszönetnyilvánítás

A szerzők ezúton mondanak köszönetet Végh Lászlónak, a terület jelenlegi tulajdonosának, hogy a felmérés ideje alatt segítette és támogatta munkánkat, lehetővé téve, hogy a területen zavartalanul végezhesük vizsgálatainkat.

Irodalom

- Almássy, B. & Scheuer, Gy. (1967): A Kács-Sályi források vízföldtani viszonyai. Hidrológiai Tájékoztató, 7. évf., 1. sz., pp. 72–76.
- Fehér, Z., Varga, A., Deli, T., Domokos, T., Szabó, K., Bozsó, M. & Pénzes, Zs. (2007): Filogenetikai vizsgálatok védett puhatestűeken. In: Forró, L. (szerk.): A Kárpát-medence állatvilágának kialakulása: A Kárpát-medence állattani értékei és faunájának kialakulása. Budapest, Magyar Természettudományi Múzeum, pp. 183–200.
- Fehér, Z., Majoros, G., Ötvös, S. & Sólomos, P. (2011): Proposed re-introduction of the endangered black nerite (*Theodoxus prevostianus*, Mollusca, Neritidae) in Hungary. Tentacle 19., pp. 36–39.

- Fűkőh, L. (1996): Kvartermalakovológiai vizsgálatok a Mátra és a Bükk déli előterében. – Malakovológiai Tájékoztató, 15: 29–40.
- Lénárt, L. (2000): A kácsi Tükör-fürdő forrásának és környezetének hidrogeológiai vizsgálata. Karsztvízgazda BT, Miskolc, pp. 1–25.
- Lukács, D. (1959): A Bükk-hegységi langyosvizek állatainak ökológiai viszonyai (Kácsfürdő vizeinek rheobiológiai vizsgálata). – Akadémiai mf., pp. 125–126.
- Pintér, L. & Suara, R. (2004): Magyarországi puhatestűek katalógusa hazai malakovológusok gyűjtései alapján [Catalogue of the Hungarian molluscs based on the collectings of Hungarian malacologists]. – in: Fehér, Z. & Gubányi, A. (eds.): A magyarországi puhatestűek elterjedése [Distribution of the Hungarian molluscs] II. Magyar Természettudományi Múzeum, Budapest, p. 1–547.
- Savanyú, K., Juhász, J. & Lénárt, L. (1986): Déli-bükki karsztforrások védőidom vizsgálata. – NME Közleményei, Miskolc, 1. Sorozat, Bányászat, 33. kötet, 1–4 füzet, pp. 15–23.
- Schulhoff, Ö. (1957): Magyarország ásvány- és gyógyvizei. – Akadémiai Kiadó, Bp., p. 269.
- Soós, L. (1943): A Kárpát-medence Mollusca faunája. – Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, p: 1–478.
- Sólymos, P. & Fehér, Z. (2003): Ritkaság, fajgazdagság és forró pontok a hazai csigafaunában. Magyar Ökológus Kongresszus.
- Varga, A., Fűkőh, L. & Krolopp, E. (2005): Magyar Malakovológiai Bibliográfia (1727–2004). – Malakovológiai Tájékoztató, 23: 5–129.
- Varga, J., Varga, A., Ötvös, S. & Fűkőh, L. (2006): A Kácsi-források és a Kácsi-patak csigafaunájának újra vizsgálata. Acta Academiae Paedagogicae Agriensis / Sectio Biologiae, Nova Series Tom. XXXIII., Eger, pp. 117–124.
- Varga, J., Ötvös, S. & Fűkőh, L. (2007): Theodoxus Prevostianus C. Pfeiffer, 1828 kácsi lelőhelyei. Malakovológiai Tájékoztató, Malacological Newsletter 25: 95–101.
- Varga, Z. (1989): Csigák. – In: Rakonczay, Z. (szerk.): Vörös Könyv. A Magyarországon kiveszült és veszélyeztetett növény és állatfajok. Budapest, p. 1–360. (177–178).
- Vásárhelyi, I. (1956): Két relictum csigáról. Miskolci Hermann Ottó Múzeum Közleményei, 4. köt., pp. 47–48.

ÖTVÖS Sándor

PhD hallgató

Mezőnyárád, Szt. István király út 98.

H-3421

E-mail: otvossandor79@freemail.hu

VARGA János

EKF Állattani Tanszék

Eger, Leányka út. 4–6.

H-3300

E-mail: varga@ektf.hu

